

**РЕЦЕНЗІЯ****на монографію доктора економічних наук,  
професора, академіка НАН України Е. М. Лібанової  
“Бідність населення України:  
методологія, методика та практика аналізу”<sup>1</sup>**

Важливо зазначити, що авторка монографії Е. М. Лібанова – це найвідоміша з українських учених у сфері соціальної економіки, яка займається питаннями вимірювання та моніторингу бідності в Україні, диференціації населення за доходами, розроблення політики подолання крайніх форм бідності ще з середини 90-х років минулого століття. В Інституті демографії та соціальних досліджень імені М. В. Птухи НАН України, директоркою якого вона є, нею заснована наукова школа за цією проблематикою та підготовлена значна кількість українських науковців і фахівців. У рецензованій монографії у сконцентрованому вигляді викладено результати багаторічних досліджень авторки як проблем вимірювання бідності у світі та в Україні, так і питань визначення основних факторів української бідності й оцінки її впливу на різні сфери життя. Актуальність монографії обумовлена тим, що бідність, як і зазначає авторка, незважаючи на багаторічні зусилля з її подолання, залишилася найвагомим чинником формування соціальної напруги в українському суспільстві, масштабних процесів трудової міграції і є однією з основних причин депопуляції.

Монографія складається з шести розділів. У першому розділі, присвяченому теоретичним засадам визначення бідності, розкривається природа бідності, висвітлюються концептуальні засади бідності та нерівності. При цьому зазначається, що проблема бідності стає все більш комплексною, а підходи до її розв’язання мають ґрунтуватися на концепції людського розвитку, розвинутій з урахуванням положень концепції соціального відторгнення (соціальної ізоляції). Певна увага у цьому розділі приділяється теоретичному осмисленню взаємозв’язків економічного зростання, ситуації на ринку праці та бідності й соціального відторгнення.

Другий розділ присвячено питанням статистичного визначення бідності та нерівності. Детально характеризуються основні форми бідності – об’єктивна та суб’єктивна, абсолютна та відносна, за доходами та за можливостями, тимчасова та хронічна (застійна) – та методичні засади їх визначення. Розглядаються індикатори бідності, соціального відторгнення, нерівності. Обговорюються підходи до оцінювання ризиків бідності.

У третьому розділі висвітлюються основні характеристики нерівності та підходи до її вимірювання з акцентом на особливостях реалізації цього явища в Україні, у тому числі й в історичній ретроспективі. Досліджуються процеси трансформації нерівності від помірної до крайньої її форми – поляризованого суспільства, основні форми, чинники та наслідки нерівності.

Четвертий розділ присвячено економічній оцінці явища бідності в Україні за часи незалежності. Аналізується масштабний статистичний матеріал, наводяться порівняльні оцінки ситуації в Україні та в інших країнах, окремі з яких також несуть економічний і соціальний тягар радянських часів. Обґрунтовується положення, що ризики та масштаби бідності в Україні значно відрізняються для різних соціально-демографічних груп населення, визначаються профілі та чинники бідності. Характеризуються ризики бідності. Зазначається, що значні масштаби бідності й нерівності у різних їх формах є підґрунтям для укорінення антидемократичних настроїв у значній частині суспільства, що в кінцевому рахунку призводить до гальмування найактуальніших економічних і соціальних реформ.

У п’ятому розділі досліджуються процеси трудової міграції як природної реакції економічно активної і мобільної частки населення на зниження рівня життя та неможливість самореалізації у рідній країні або регіоні проживання. Характеризуються внутрішньоукраїнська та зовнішня трудові міграції. Аналізуються причини трудової міграції, ефекти для економіки України та регіонів, зокрема і в аспекті зменшення масштабів бідності. Певна увага приділяється оцінці змін міграційних процесів у зв’язку з пандемією COVID-19, а також прогностичній оцінці міграційних процесів і рекомендаціям щодо національної політики у цій сфері.

Шостий розділ присвячено питанням розробки й реалізації ефективної та результативної політики подолання бідності. При цьому для ситуації в Україні акцент робиться на необхідності створення сприятливих макроекономічних умов для подолання бідності, насамперед на основі

<sup>1</sup>Лібанова Е. М. Бідність населення України: методологія, методика та практика аналізу / Нац. академія наук України, Ін-т демографії та соц. досліджень ім. М. В. Птухи. Умань: Видавець “Сочінський М. М.”, 2020. 456 с. URL: <https://idss.org.ua/public>

ефективної системи оподаткування як механізму перерозподілу доходів, розвитку бізнес-середовища, забезпечення доступності якісної загальної та професійної освіти. Значна увага приділяється принципам реалізації політики соціальної підтримки населення. Обговорюються підходи до оцінювання політики подолання бідності. Пропонується створення національної системи оцінювання соціальної політики як фундаменту ефективного регулювання соціальних процесів в Україні.

Рецензована монографія, на наш погляд, має викликати значний інтерес у науковців, експертів і фахівців, оскільки в ній викладено особистий науковий погляд авторки на сутність таких явищ, як бідність, злиденність, нерівність з акцентом на особливостях їх реалізації в Україні, методичні підходи до їх визначення і вимірювання, рекомендації щодо політики зменшення їх масштабів та подолання. Авторський підхід ґрунтується на найбільш вагомим сучасних ідеях та результатах у сфері дослідження зазначених явищ, ретельному статистичному аналізу релевантної інформації зі всіх доступних джерел, а також на величезному власному досвіді розробки дієвих рекомендацій щодо реалізації соціальної політики в Україні.

**В. Г. Саріогло,**

*доктор економічних наук, старший науковий співробітник,*

*завідувач відділу,*

*Інститут демографії та соціальних досліджень  
імені М. В. Птухи НАН України*